

Проф. Ярослав Рубаха (1970) е историк, балканист, преподавател във Варминско-Мазурския университет в Олщин. Завършил е Ягелонския университет в Краков през 1994 г. с магистърска теза: „България по време на Балканските войни 1912 – 1913 – политически и военни въпроси“. Защи­тава докторската си степен в Университета „Ян Кохановски“ в Киелце през 2004 г. с дисертация на тема: „Балканската политика на България 1878 – 1913 г. като еманация на националните ѝ цели“. Получава степен доктор на историческите науки във Варминско-Мазурския университет в Олщин през 2013 г. въз основа на книгата „*Bułgaria na przełomie XIX i XX w. Bułgarskie metamorfozy w publikacjach „Świata Słowiańskiego“ (1905 – 1914)* („България в края на XIX и началото на XX в. Българските метаморфози в публикациите на „Славянски свят“ (1905 – 1914)“.

Член е на Полското историческо дружество, Центъра за източноевропейски изследвания, Македонския научен институт в София и Комисията по балканистика на Полската академия на науките в Познан, както и на редакторския борд на няколко известни научни списания: „Македонски преглед“ (България), „Вестник Рязанского государственного университета имени С.А. Есенина“ (Русия), „Пловдивски исторически форум“ (България), „Scripta Historica“ (Полша).

В своята научна работа той се фокусира върху историята на Балканския полуостров през XIX и XX в., като акцентира върху историята на България, политиката на великите сили в тази част на Европа и военните конфликти. Важен елемент от научните му изследвания са също: полското славянофилство в началото на XX в. и българската тематика на страниците на полски ежедневници и списания от края на XIX и началото на XX в.

Автор и съавтор е на книгите: *Bułgarski sen o Bizancjum. Polityka zagraniczna Bułgarii w latach 1878 – 1913* (Българската мечта за Византия. Българската външна политика през 1878 – 1913 г., Варшава 2004), цикъл: *Historia Bułgarii 1870 – 1915. Materiały źródłowe z komentarzami* (История на България 1870 – 1915. Източници с коментари, Варшава 2006, 2007, 2009), *Bułgaria na przełomie XIX i XX w. Bułgarskie metamorfozy w publikacjach „Świata Słowiańskiego“ (1905 – 1914)* (България на прелома между XIX и XX в. Българските метаморфози в публикациите на Славянски свят (1905 – 1914, Олщин 2012), *Bułgarska epopeja (1915 – 1918). Armia bułgarska na frontach I wojny światowej w świetle publikacji dziennika „Czas“* (Българска епопея (1915 – 1918 г.). Българската армия по фронтовете на Първата световна война в светлината на публикации на вестник „Време“, Олщин 2017, 2018), *Полското списание „Славянски свят“ за България в края на XIX и началото на XX в.*, София 2018 и на десетки статии, публикувани в полски и чуждестранни научни списания.

„ПОЛЯЦИ ЗА БЪЛГАРИТЕ“ – ЩРИХИ ОТ ДЕЙНОСТТА НА СЛАВЯНСКИЯ КЛУБ И СЛАВЯНСКОТО ДРУЖЕСТВО В КРАКОВ (1901 – 1914)

Ярослав Рубаха

***Анотация:** До наши дни не са запазени документи, които да представят програмата на създадения в Краков през 1901 г. Славянски клуб и на Славянското дружество, което започва да функционира през 1912 г. Възможно е обаче да се представят главните цели на тяхната дейност въз основа на многобройните статии по страниците на печатното им издание „Славянски свят“, както и на основата на устава на Славянското дружество, в което активно участват и видни членове на Клуба. Няма съмнение, че тези организации си поставят много амбициозни задачи. Начело излиза въпросът за провеждане на професионални изследвания във всички възможни области на социалния и политическия живот на славяните, и преди всичко на историята и литературата на славянските народи. В тази научна дейност на двете организации, българската тематика изиграва много важна роля. Тя се радва на голяма популярност по време на дискусии и лекции, и е предмет на множество статии, които са публикувани в „Славянски свят“.*

***Ключови думи:** полско славянофилство, Славянски клуб в Краков, Славянско дружество в Краков, списание „Славянски свят“.*

В края на XIX и началото на XX в. полското славянофилство вече има сравнително дълга традиция, основите на която достигат до края на XVIII в., когато епизодичните дотогава контакти с братските народи се преобразуват в по-задълбочен научен интерес.¹ Причината за това състояние на нещата е за-

¹ В тази връзка заслужава да се споменат: Полско-славянското дружество във Варшава (1812), Дружеството на поддръжниците на славянството в Лвов (1825), Дружеството на приятелите на славянството в Париж (1835), Славянската лига в Лвов (1848), Парижкото славянско дружество в Париж (1848), Побратимство

силвацията се по това време процес на национално възраждане сред славяните, в резултат на който се появяват и първите институции, които предприемат действия за взаимно опознаване и заздравяване на контактите. Позовавайки се на европейски и по-специално на чешки източници, през XIX в. както в полските земи, така и сред емиграцията се създават няколко такива сдружения, но тяхната краткосрочна дейност не води до никакви осезаеми на славяните в Америка в Ню Йорк (1866), Славянското дружество в Познан (1878).

успехи. Тази ситуация се променя едва през 1901 г., когато по инициатива на професора по литература и философия от Ягелонския университет Мариан Зджеховски в Краков се основава Славянски клуб.²

Въпреки че по замисъла на създателите си тази институция трябва да осъществява „широка обществена дейност“³, в началото дейността на дружеството се ограничава само до организиране на сказки и дискусии, в които участват почти единствено неговите членове и специално поканени гости. Въздействието върху широките обществени кръгове е силно ограничено и съвсем не е цел на дружеството. Причината за това, от една страна, е специфичната тематика на лекциите, насочени предимно към хората, които разполагат със съответните познания, а от друга, нагласата на основателите на клуба, които считат, че основната му задача е да „формираща общност от значими познавачи на славянството със съответната научна подготовка“.⁴ Затова и броят на членовете остава малък и не надвишава 45 души. Струва си да се подчертае, че в него се включват представители на интелектуалния елит както от тогавашния Краков и Лвов, така и извън границите на Галиция. Сред членовете и сътрудниците му са видни фигури като: езиковедите Ян Бодуен де Куртене и Кажимеж Нич, специалистът по икономическа и социална история Франчишек Буяк, социологът Лудвик Гумплович, историкът медиевист Станислав Кшижановски, дългогодишният директор на Националното дружество „Осолински“ в Лвов Войчех

Кентшински, специалистът по история и историософия Феликс Конечни, езиковедът и славист Хенрик Улашин, историкът и ректор на Лвовския университет Тадеуш Войчеховски, историкът на изкуството Мариан Соколовски, славистът Ян Лош, специалистът по просветна история Антони Карбовяк, литовският поет и драматург Юзеф Хербачевски, славистът и ориенталист Ян Гжегожевски, педагогът и преводач, съавтор на *История на полската литература*, Ян Нитовски, литературният историк Станислав Зджарски, педагогът и етнограф Роман Завилински, историците – Освалд Балцер и Виктор Чармак, както и директорът на Ягелонската библиотека Лудвик Колянковски. Тази група се допълва от тогавашните видни журналисти и публицисти: Франчишек Моравски, Антони Бопре, Валери Гостомски, Еразъм Пилц, Гжегож Смулски, Лудвик Страшевич, Йежи Мушински, Адам Гжимала-Шедлецки, Адолф Цибински, Константи Скоковски и др.⁵

В първия период от съществуването на клуба срещите на неговите членове най-често имат камерен и силно специализиран характер. Най-сериозно внимание се посвещава на славянската история, култура и литература,⁶ в пълно съгласие със статута на сдружението. В него е записано, че целта на организацията е „да изучава интелектуалния и културния живот на всички славянски народи“.⁷ Но обхватът на засегнатите по време на срещите теми е много широк и включва почти всички области от живота на другите славянски народи. Постепенно обаче възгледите на членовете на клуба в тази област се променят, а по време на дискусиите все по-често се зася-

² Kronika, *Świat Słowiański*, VII (1911), 2, 357; F. KONCZYNY, Sprawa słowiańska a sprawa polska, *Świat Słowiański*, IV (1908), 2, 863; *Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie w latach 1912 – 1913*, Kraków 1914, 5; B. JAROSZEWICZ-KLEINDIENST, *Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie. Zarys działalności, Pamiętnik Słowiański*, XXIV (1974), 152.

³ Kronika, *Świat Słowiański*, VII (1911), 2, 357.

⁴ Klub Słowiański w Krakowie, *Świat Słowiański*, I (1905), 1, 1 – 2.

⁵ Z. SOLAK, Marian Zdziechowski i Klub Słowiański, *Studia Historyczne*, XXX (1987), 2, 220.

⁶ Списък на лекциите и докладите, представени по време на заседанията на Славянския клуб през годините 1901 – 1904 в: Klub Słowiański w Krakowie, *Świat Słowiański*, I (1905), 1, 17 – 18.

⁷ Z. SOLAK, Marian Zdziechowski i Klub Słowiański, 221.

га въпросът за по-тясното сътрудничество с представителите на други славянски народи и възможностите те да бъдат ангажирани с полския въпрос.⁸

Трябва обаче да се отбележи, че в началото Славянският клуб не се ангажира с политическа дейност и страни от всички партии и политически организации, ограничавайки своята дейност изключително до научната сфера. Но още по време на дискусиите в първите години на дружеството несъмнено се изгражда неговата идеологическа основа, определена по-късно като „полско славянофилство“.⁹

Преломен момент в историята на Славянският клуб е внимателно подготвената поява на периодичното му издание през 1905 г.¹⁰ Органът се нарича „Славянски свят“ – „месечник, посветен на славянознанието, предлагащ преглед на славянските въпроси от полска гледна точка“.¹¹ Няма съмнение, че този факт позволява на членовете на дружеството да разпространяват своите възгледи. Благодарение на високото методологическо равнище списанието бързо привлича значителен брой читатели и бива забелязано както в Галиция, така и извън нейните граници. Главен редактор на „Славянски свят“ става Ф. Конечни, който заедно с М. Зджеховски изработва идеологическата линия на изданието. Трябва обаче да се подчертае, че през следващите години нито Славянският клуб, нито неговият орган успяват да излязат извън тези неясно очертани граници и никога не се сдобиват с единна програма за действие. Затова и опитът да се представи планираната дейност на клуба по необходимост трябва да

се ограничи до анализ на представените върху страниците на „Славянски свят“ концепции и политически визии, като трябва да се отбележи, че те доста често се разминават с взетите по време на заседания на клуба решения. Първата подобна концепция е включена в статия от януари 1907 г. със заглавие „В началото на третата годишнина“.¹² В нея са представени основните цели, които си поставят месечника и Славянският клуб. Действията им са преди всичко насочени към подготовка на полското общество за преломните промени от политически характер, които според авторите трябва да настъпят в най-близко бъдеще. Виждайки този процес и неговите политически измерения, кръгът на Славянският клуб обаче се дистанцира от сътрудничество с каквато и да било политическа организация или партия. Същевременно дружеството подчертава първостепенната важност на своята дейност, която поставя полския въпрос в общославянски контекст и декларира, че ефектът от нея може и трябва да бъде използван от всяка партия, която е в състояние да извлече реална полза от него.¹³ Възприемането на подобна позиция носи след себе си дългосрочни послед-

⁸ Na początku trzeciego rocznika, *Świat Słowiański*, III (1907), т. 1, 4.

⁹ Kronika, *Świat Słowiański*, I (1905), 2, 508; Na początku trzeciego rocznika, *Świat Słowiański*, III (1907), 1, 1.

¹⁰ Na początku trzeciego rocznika, *Świat Słowiański*, III (1907), 1, 3; по темата виж също: Z. SOLAK, Marian Zdziechowski i Klub Słowiański, 223.

¹¹ *Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie*, 5.

¹² Na początku trzeciego rocznika, *Świat Słowiański*, III (1907), 1, 1 – 17.

¹³ Във връзка с този въпрос в статията е написано: „Славянски свят не представлява никоя полска партия и не се включва в никакви междупартийни борби. (...) Ние поехме длъжността, която нито една партия не може да поеме сама, защото славянският въпрос и полските интереси в славянство са независими от различните партийни интереси. В тази сфера не влиза нищо, което разделя политическите партии, а единствено това, което обединява всички полски партии, защото тези въпроси могат да се засегнат само в контекста на една общонационална позиция. Затова *Славянски свят* не се противопоставя на партиите, но допълва работата им за националната кауза. А плодовете на този труд ще приеме всяка полска партия, защото те прославят полското име, разпространяват полския дух и отварят нови пътища пред полската политическа мисъл“. Na początku trzeciego rocznika, *Świat Słowiański*, III (1907), 1, 2 – 3.

ствия. На първо място месечникът и клубът отхвърлят характерната за първия период от дейността им нагласа, която предполага отстъпки пред чехите¹⁴ и словаците, а преди всичко пред украинците, тъй като опитите за постигане на съгласие по спорните въпроси не се увенчават с успех. На второ място, въпреки официално лансираната аполитичност, движението постепенно започва да придобива ясно изразен националистичен характер. Същевременно Славянският клуб си поставя изключително амбициозната и трудна за изпълнение задача да използва славянската идея в полза на полския национален интерес „без каквито и да било заплахи за нашата индивидуалност и без никакви отстъпки от националната ни гордост“.¹⁵ Принципите на този план Ф. Конечни представя първоначално през 1908 г.,¹⁶ а след това ги повтаря през 1913 г., когато пише: „заехме се (през 1905 г. – Я.Р.) да изготвим програма за славянската идея според принципа: Полша още е жива. Смело хвърлихме лозунга „славянофилство без отстъпки“ и излязохме с тезата, че няма славянофилство без Полша“.¹⁷

Така дефинираният обхват на действие, съчетан с първоначалните принципи, които предвиждат опознаване на всички прояви на културния живот и историята на славянските народи, поставя пред членовете на клуба широка гама от задачи, изискващи не само дълбока ангажираност, но и постоянно разширяване и задълбочаване на знанията в тази област. Водещ при предприемането на тези действия е лозунгът, който Ф. Конечни изра-

зва в една от своите статии: „ако отхвърлим славянофилството, то ще се обърне срещу нас“.¹⁸ Затова членовете на клуба се занимават систематично и активно със славянските въпроси, възприемайки позицията, че единствено чрез активно участие в дискусиите на тази тема е възможно да се внуши на братските народи убеждението, че поляците са важен елемент от славянството.¹⁹ Едновременно с това авторите се стремят „Славянски свят“ да бъде възприет в международните среди като славянско списание със специфична програма, което пропагандира водещи идеи и мисли, важни както за полския въпрос, така и за цялото славянство. Затова предприемайки действия в тази насока се стреми към възможно най-бързо сближаване с другите славянски народи, изхождайки от принципа, че пренебрегването на тези въпроси може да донесе негативни последици в дългосрочен план. През 1907 г. Ф. Конечни пише на страниците на „Славянски свят“: „Имаме избор: или да получим подкрепата на цялото славянство, или то да се обърне срещу нас. Последствията – благодатни или фатални – ще настъпят в бъдещето, но изборът трябва да бъде направен сега“.²⁰ Трябва да се подчертае обаче, че разглеждането на славянските въпроси от перспективата на полския държавен интерес неизбежно води след себе си спорове с други народи, чиито стремежи се кръстосват с полските действия. Членовете на клуба и „Славянски свят“ никога не избягват тези въпроси и се стараят да заемат по тях винаги ясна позиция. Едновременно прагматичният подход към тези въпроси бързо дава позитив-

¹⁴ Przegląd prasy słowiańskiej, *Świat Słowiański*, VII (1911), 2, 362 – 366.

¹⁵ Na początku trzeciego rocznika, *Świat Słowiański*, III (1907), 1, 4.

¹⁶ F. KONECZNY, Sprawa słowiańska a sprawa polska, *Świat Słowiański*, IV (1908), 2, 864.

¹⁷ F. KONECZNY, Słowianoznawstwo a słowianofilstwo, *Świat Słowiański*, IX (1913), 1, 66 – 67; по темата виж също *Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie*, 5 – 6.

¹⁸ F. KONECZNY, Słowianofilstwo bez ustępstw, *Świat Słowiański*, III (1907), 1, 416.

¹⁹ F. KONECZNY, Sprawa słowiańska a sprawa polska, *Świat Słowiański*, IV (1908), 2, 869.

²⁰ F. KONECZNY, Słowianofilstwo bez ustępstw, *Świat Słowiański*, III (1907), 1, 416; F. KONECZNY, Słowianoznawstwo a słowianofilstwo, *Świat Słowiański*, IX (1913), 1, 76.

ни резултати, а адекватния глас в дискусиата и логичните аргументи често печелят признанието на противниците. Това позволява на публицистите на „Славянски свят“ да заявят през 1911 г.: „успяхме много по-бързо, отколкото очаквахме в началото, да убедим близките ни народи, че имаме добри намерения“.²¹

Южнославянската проблематика се радва на жив интерес в дейността на клуба. Причина за това са слабите познания по въпроса както сред широките социални кръгове, така и в научните среди.²² Затова особено в ранния период от дейността на Славянския клуб се организират многобройни лекции, които засягат общи въпроси, а целта им е да запознаят слушателите с техните южни събратя.²³ С течение на времето на заседанията на клуба се засягат и по-конкретни въпроси, като напр. аграрните отношения в Босна и Херцеговина или етническите в македонските земи.²⁴ Лекторите се стараят да представят обективно разглежданите въпроси във всички техни аспекти – съвсем нелека задача с оглед сложната геополитическа ситуация на

²¹ Nasza metoda (na siódmy rok wydawnictwa Świata Słowiańskiego), *Świat Słowiański*, VII (1911), 1, 6. Трябва да се отбележи обаче, че в много области активистите на клуба не успяват да постигнат впечатляващи успехи, а в някои от тях, като създаване на стабилни връзки с украинците и литовците, претърпяват тежко поражение.

²² Z. SOLAK, Marian Zdziechowski i Klub Słowiański, 235.

²³ Сред тях са лекции на: М. Зджеховски *Spór serbo-chorwacki*, Р. Завилински, *Słowieńcy. Stosunki narodowe i społeczne*, Хенрик Глук (Henryk Glück) *Zasadnicze właściwości literatury serbskiej i Ruch katolicki wśród Słowian południowych*.

²⁴ Включително лекцията на З. Стефански *Kwestia macedońska* и сказката на Ромуалд Пржевалски, участник на Илинденско-Преображенско въстание *Z macedońskich czet*. Част от тях са публикувани в „Славянски свят“: Z. STEFAŃSKI, *Stosunki agrarne w Bośni i Hercegowinie*, *Świat Słowiański*, I (1905), 1, 285 – 294; Z. STEFAŃSKI, *W sprawie agrarnej w Bośni i Hercegowinie*, *Świat Słowiański*, I (1905), 1, 385 – 389; S. ZDZIARSKI, *Słowianie macedońscy*, *Świat Słowiański*, II (1906), 2, 262 – 269.

Балканския полуостров. В първия период от дейността на клуба значително преобладават словенските и хърватските теми, в голяма степен заради принадлежността на тези народи към западния културен кръг и римокатолическата църква. Бързо се установяват близки контакти с представителите на тези народи, в резултат на което се осъществяват взаимни визити и се предприемат общи инициативи.

Значителни промени обаче настъпват през 1907 г. Славянският клуб възприема идеите на полското славянофилство, което принуждава членовете му да заемат критична позиция спрямо южнославянските народи. В резултат значително охладняват отношенията с хърватите, които биват обвинени, че отслабват вътрешното единство в Хабсбургската монархия.²⁵ Появяват се негативни оценки за сърби и черногорци във връзка с традиционно топлите им отношения с Русия. Те най-често биват обвинявани в липса на политическа култура и сравнително ниско ниво на цивилизационно развитие. Не е без значение и фактът, че доминиращата религия в двете държави е източното православие. Подобни претенции се отправят и към България, въпреки че в периодите, когато политиката ѝ е в явво съгласие с Австро-Унгарските интереси, похвалите по неин адрес не се пестят.²⁶ Възможностите за изграждане на обща платформа, основана на взаимно разбирателство, която да стане основа за установяване на трайни контакти, силно се ограничават. Както отбелязва З. Соляк: „Програмата, която предлага Клубът, е неприемлива от гледна точка на южните славяни“.²⁷ Търсейки подкрепа за собствената си славянска идея, неговите

²⁵ Cztery posiedzenia Klubu słowiańskiego, *Świat Słowiański*, I (1905), 2, 412 – 415; Na początku trzeciego rocznika, *Świat Słowiański*, III (1907), 1, 14.

²⁶ F. KONECZNY, *Sprawa słowiańska a sprawa polska*, *Świat Słowiański*, IV (1908), 2, 861.

²⁷ Z. SOLAK, Marian Zdziechowski i Klub Słowiański, 235 – 236.

членове абсолютно пренебрегват стремежите на потенциалните си партньори.²⁸ Затова взаимните контакти са прекратени за няколко години, а връщането към южнославянската проблематика се осъществява едва през 1912 и 1913 г. във връзка с историческите промени, които настъпват на Балканския полуостров в контекста на балканските войни. С тази проблематика Славянският клуб прекратява своята дейност. По време на последното заседание от 15 октомври 1913 г. пристигналият от София Я. Гжегожевски изнася доклад, в който представя причините за поражението на България във Втората балканска война.²⁹

Действията на общността около Славянския клуб, насочени към установяване на широки и трайни контакти с други славянски народи, не се увенчават със сериозни успехи преди всичко заради сравнително малката група членове на дружеството и своеобразната му елитарност.³⁰ Затова още в начало-

то на второто десетилетие на XX в. вече се разглежда възможността дейността му да се разшири³¹ и да се създаде нова институция, която да бъде в състояние да действа значително по-мощно. По този начин се заражда идеята за основаване на Славянско дружество. Нейният автор е А. Каровяк – заместник-ректор на Ягелонския университет, член на Славянския клуб и сътрудник на „Славянски свят“. Непосредствен стимул за дискусия става посещението в Краков на хърватската писателка Зденка Маркович в началото на март 1912 г.³² По този повод се организират срещи, на които присъстват многобройни гости със заявени славистични интереси. В хода на културните дискусии се подчертава необходимостта от подобна институция. В резултат А. Каровяк се заема с организацията³³ и предприема официални постъпки пред австро-унгарските власти, които трябва да одобрят начинанието. Усилията му се увенчават с успех, а тържественото откриване на Славянското дружество се провежда на 6 декември 1912 г.³⁴ Ядрото на новото дружество

JAROSZEWICZ-KLEINDIENST, Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie, 152 – 153.

³¹ Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie, *Świat Słowiański*, VIII (1912), 2, 844.

³² Kronika, *Świat Słowiański*, IX (1913), 1, 181; W. DOBROMILSKI, Zdenka Marković, *Świat Słowiański*, VIII (1912), 1, 272 – 279. По този въпрос вж. *Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie*, 7.

³³ *Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie*, 7 – 8. Една от инициативите, която трябва да популяризира идеята за Славянско дружество, е срещата, по време на която са представени четири доклади на: А. Карбовиак – „O potrzebie założenia Towarzystwa Słowiańskiego i stosunku jego do Klubu Słowiańskiego“, Ф. Конечни – „O stosunku Towarzystwa Słowiańskiego wobec zbliżających się uroczystości jubileuszowych ku czci Františka Palackiego w Pradze“, Т. Грабовски – „O programie prac zakładającego się Towarzystwa“ и Я. Ребенова – „O finansowem wzmocnieniu Towarzystwa Słowiańskiego i jednaniu członków“. *Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie*, 8.

³⁴ Kronika, *Świat Słowiański*, IX (1913), 1, 181, *Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie*, 8 – 9. В. JAROSZEWICZ-KLEINDIENST, *Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie*, 153.

²⁸ Пример за това е и отношението на членовете на Славянския клуб към анексията на Босна и Херцеговина през 1908 г. Те критикуват сръбските претенции за тази провинция и дори допускат, че най-доброто решение би било да се обединят всички сърби и хървати в рамките на Австро-Унгария. F. KONECZNY, Rosya i Austria, *Świat Słowiański*, IV (1908), 2, 1021.

²⁹ Z Towarzystwa Słowiańskiego, *Świat Słowiański*, IX (1913), 2, 752.

³⁰ Kronika, *Świat Słowiański*, II (1906), 1, 458. Както е написано в доклад за дейността на Славянското дружество от 1914 г., Клубът „беше и си остава най-висшата инстанция, истинска академия по въпросите, засягащи славянството. Той обединява хора, които са добре, а често и отлично запознати със славянските отношения, анализира и обмисля най-актуалните въпроси, докато са още в зародиш и са още недостъпни за обществеността – подлага на подробен анализ и критика най-важните прояви на историята и съвременния живот на славяните; заради начина и насоките, съгласно които функционира, тази институция е само за малцина, които се отличават с добра подготовка и богати познания в тази област. По-широките кръгове, дори и най-ангажираните от някой ‘славянски’ въпроси, никога не са имали и днес нямат достъп до нея“. *Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie*, 6. По този въпрос вж. В.

оформят членовете на Славянския клуб, които пренасят и идеологическата му концепция. Програмата е детайлно изготвена от Ф. Конечни, който поставя на първо място въпроса за тясната връзка между славянофилската идея и полските национални интереси, като подчертава фундаменталното ѝ значение за бъдещата съдба на страната. Тази теза се аргументира преди всичко с интереса към славянството, проявен от най-видните поляци в миналото, но се поставя и важен акцент върху актуалната ситуация в Полша. Подчертава се подялбата на полските земи между държави, в чиито граници попадат и други славянски народи, а също така независимото държавно битие на Жечпосполита, оформило вековна традиция, както и славянският характер на всички обществени прослойки. Същевременно, по примера на славянофилите от XIX в., се обръща внимание на културната стойност на полските духовни постижения, която предопределя водещата роля на поляците сред другите славяни. Програмата на Славянското дружество акцентира силно върху въпроса за националната независимост, който оказва силно влияние върху идеологическите постановки на организацията и видимо доминира над всички други тези. Това ясно проличава в твърдението на Ф. Конечни: „Славянската идея без решение на полския въпрос е неосъществима утопия“.³⁵ Тази позиция трябва да се превърне в база за всички останали цели, които си поставя дружеството. Най-важно място сред тях заема въпросът за установяването на близки контакти със славянските народи и взаимната подкрепа в политически и културен план. Същевременно, като признава първенството на полската концепция за славянофилството, Славянското дружество трябва да се превърне в инструмент за борба с идео-

логиите, които представляват опасност за полските държавни интереси. Сред тях попада не само панславизмът, но и неославизмът, чиято програма за приятелски отношения с Русия е оценявана критично от кръга около Славянския клуб. Дружеството предлага собствено течение, което да се противопостави на тази идеология, и го аргументира с думите: „Неославизмът, който се оказа неуспешен, не е полска идея. Имаме наше славянофилство, чийто орган е „Славянски свят“ (по-стар от неославизма!), което може да се похвали със значителни резултати“.³⁶ Акцентът върху политически въпроси обаче влиза в конфликт с официално декларираната аполитичност. По образец на Славянския клуб дружеството също декларира пълна независимост спрямо съществуващите партии и политически организации. Този явен дисонанс обаче представлява „по-скоро съзнателна стратегия, която улеснява легализацията на двете организации пред галицийските власти, а не липса на последователност в управлението“.³⁷ В покъсната дейност на Славянското дружество често се наблюдава значителен интерес към политическите въпроси както в локален, така и в общославянски мащаб. Главната цел на дружеството обаче остава взаимното опознаване и сближаването с братските народи.³⁸ Тя се осъществява, както в случая със Славянския клуб, посредством събрания, доклади и лекции³⁹. В рамките им се разширяват позна-

³⁶ F. KONECZNY, *Słowianoznawstwo a słowianofilstwo, Świat Słowiański*, IX (1913), 1, 75, бел. 1.

³⁷ B. JAROSZEWICZ-KLEINDIENST, *Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie*, 156.

³⁸ Statut Towarzystwa Słowiańskiego w Krakowie, *Świat Słowiański*, VIII (1912), 2, 846.

³⁹ В периода 1912 – 1913 са представени 18 доклада: А. Карбовяк – „O konieczności zawiązania organizacji słowianofilskiej wśród kobiet polskich“ (За необходимостта от създаване на славянофилска организация за полските жени), Ф. Конечни – „Udział Towarzystwa Słowiańskiego w uroczystościach praskich na cześć F. Palackiego“ (Участието на Славянското дружество в празненствата в Прага в чест на Ф. Палацки), Т.

³⁵ F. KONECZNY, *Słowianoznawstwo a słowianofilstwo, Świat Słowiański*, IX (1913), 1, 66. Тази идея е формулирана в Славянски клуб още през 1907 г. Вж. Na początku trzeciego rocznika, *Świat Słowiański*, III (1907), 1, 5.

нията за литературата, изкуството, историята, географията и актуалната социално-икономическа ситуация в славянските земи. Публикуват се и различни издания, посветени на тези въпроси.⁴⁰ Тези принципи се обединяват под лозунга на Ф. Конечни: „без славяноведение не признаваме славянофилството“.⁴¹ С оглед възможно най-бързата реализация на целите

Грабовски – „Program zadań i działalności Towarzystwa Słowiańskiego“ (Програма, задачи и дейност на Славянско дружество), М. Зджеховски – „O znaczeniu i potrzebie idei słowiańskiej w Polsce“ (За значението и необходимостта от славянска идея в Полша), Ф. Конечни – „O potrzebie, celach i zadaniach polskiego słowianofilstwa“ (За необходимостта, целите и задачите на полското славянофилство), Т. Грабовски – „Akademia Towarzystwa Słowiańskiego ku czci J. Vrchlickiego“ (Празник на Славянско дружество в чест на Я. Врхлицки), Л. Ленард – „Zjazd katolicki w Lublanie“ (Католически конгрес в Люблина), А. Карбовиак и К. Моравски – „Cele z zadania tzw. sekcji kresów (wielkopolskiej)“, Р. Завилински – „Sprawa Polaków węgierskich a odezwa „Gazety Podhalańskiej“ (Въпросът с унгарските поляци а жалбата на „Gazeta Podhalańska“), Р. Завилински – „Ludność polska na Węgrzech i jej stosunek do Słowaczyny“ (Полското население в Унгария и неговото отношение до Słowaczyny), Т. Мичински – „W obliczu wojny (Wrażenia z Bałkanu)“ (Изправено пред война (Впечатления от Балканите), А. Карбовиак – „Problem wychowania narodowego w dzielnicach pruskie“ (Проблемът за националното образование в пруската област), Ф. Конечни – „O pierwotnej polskości Rusi Czerwonej“ (За първоначалната полскост на Червена Рус), Е. Колодзиейчик – „Prądy słowianofilskie wśród emigracji wielkiej (1831 do 1863)“ (Славянофилски течения сред великата емиграция (1831 до 1863), Т. Грабовски – „Polacy w poezji słowiańskiej“ (Поляците в словенската поезия), К. Сосоновски – „Z podróży po Bośni, Hercegowinie i Dalmacyi“ (За пътуването до Босна, Херцеговина и Далмация), Я. Гжегожевски – „Z Bułgarii, Tracji i Macedonii“ (От България, Тракия и Македония) и А. Попиолек – „Działalność Towarzystw germanizacyjnych na Śląsku austriackim“ (Дейността на германските дружества в австрийска Силезия).

⁴⁰ В. JAROSZEWICZ-KLEINDIENST, Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie. Zarys działalności, *Pamiętnik Słowiański*, XXIV (1974), 156.

⁴¹ F. KONECZNY, Słowianoznawstwo a słowianofilstwo, *Świat Słowiański*, IX (1913), 1, 78.

дружеството приема за свой официален орган „Славянски свят“⁴² – месечник с утвърдена позиция сред славянофилските списания.

Сред въпросите, които особено силно интересуват членовете на дружеството в началния период на неговата дейност, е заплахата за славянския елемент от страна на последователно и активно развиващият се през периода пангерманизъм. Този въпрос е още по-значим, тъй като непосредствено засяга поляците в пруските земи, подложени на брутална германизация и мащабна акция по заличаване на националната идентичност.⁴³ Сред членовете на Славянското дружество бързо се утвърждава убеждението, че този проблем може да се превърне в платформа за сближаване с други народи, подложени на същия натиск.⁴⁴

Дружеството посвещава много внимание на главното направление в своите интереси – създаване на трайни основи за славянската солидарност. Един от най-често прилаганите методи са опитите да се запознаят поляците с историческото минало на другите славяни, като специално внимание се посвещава на южното славянство. Това се дължи както на съзнанието, че това е слабо познат регион, така и на значимите събития, които се разиграват на Балканския полуостров през 1912 и 1913 г.⁴⁵ Организирант се лекции и сказки, на които се представят както общи въпроси, свързани с фолклора, географията и историята на тази част от Европа,

⁴² Kronika, *Świat Słowiański*, IX (1913), 1, 180, *Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie*, 19.

⁴³ K. WOJNAR, *Wojna bałkańska a sprawa polska*, Lwów 1913, 45 – 47.

⁴⁴ *Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie*, 13 – 14, В. JAROSZEWICZ-KLEINDIENST, *Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie*, 160 – 161. Съветът на тази създадена на 9.05.1913 г. секция се състои от: Болеслав Вихиеркиевич, К. Зимерман, Ф. Моравски и С. Жултковски *Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie*, 14.

⁴⁵ В. JAROSZEWICZ-KLEINDIENST, *Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie*, 161.

така и сбирки, посветени на конкретни теми, по време на които докладчиците представят собствената си гледна точка по даден въпрос или споделят впечатленията си от пътувания в балканските страни. Много внимание се посвещава и на чехите. Поддържа се тезата, застъпена още в първите години от дейността на Славянския клуб, според която близките връзки с този народ са задължителни за установяване на контакти с другите славяни. Действията в тази област са съсредоточени най-вече в полето на културата и се изразяват в популяризиране на видни автори и творби от чешката литература. Още през 1913 г. дружеството организира в Краков тържество в памет на починалия няколко месеца по-рано Ярослав Врѣхлицки.⁴⁶ В тях вземат участие видният чешки поет и преводач на полска литература Франтишек Квапил и представителят на Философския факултет на Пражкия университет Франтишек Пастрناк. За сближаването с други славянски народи трябва да допринесат и организираниите с усилия на дружеството езикови курсове, водени от лектори на Ягелонския университет. Най-популярни са занятията по български език, вероятно в резултат от водената на Балканите война, но няколко души се записват и на курсовете по сърбохърватски и чешки език. За съжаление, поради „липса на интелектуални сили“ тези инициативи продължават много кратко, а курсовете са закрити в началото на академичната 1913/1914 година.

Няма съмнение, че специална роля в дейността на двете институции играе споменатото по-горе списание „Славянски свят“, което започва да излиза през 1905 г. и съгласно концепцията на създателите си е призвано да разшири дейността на Славянския клуб и да осигури контакта между членовете на дружеството и широката полска общественост. Затова не е странно, че най-важната му зада-

ча е да разпространява идеите на „полското славянофилство“ и да се бори с проруските движения, които се появяват дори и в Галиция и придобиват изключителна популярност сред другите славянски народи.⁴⁷

Същевременно обаче месечникът се изправя и пред още една, още по-значима задача, очертана в програмната линия на Славянския клуб – да разширява знанията на поляците за братските славянски народи. „Нашата цел е да подготвим обществото, така че в решителния исторически момент да не пропусне полагащите му се ползи поради греховно нехайство. Гледаме към бъдещето и искаме полякът да бъде добре подготвен да заеме полагаемото място, в новия, славянски период от историята, чието приближаване е видимо и не може да бъде отречено“ – пише Ф. Конечни.⁴⁸

За да осъществи тази задача, през целия период на своето съществуване „Славянски свят“ се стреми да представя информация за широко разбираната култура, география и история на славянските народи. Изданието помества както статии с общ характер, така и специализирани текстове, представящи подробно даден въпрос. Подборът на тематиката, която засяга месечникът, е свързан с актуалната политическа ситуация в славянските земи. Затова в дейността му може да се открият два основни етапа. Първият обхваща периода 1905 – 1908 г. и се характеризира с превес на текстовете и информацията за Русия и украинските земи. Вторият започва през 1909 г. и продължава чак до избухването на Първата световна война. Тогава „Славянски свят“ обръща повече внимание на южните славяни. Промяната е продиктувана от важните събития, които се разиграват на Балканския полуостров и привличат общест-

⁴⁷ F. KONECZNY, Sprawa słowiańska a sprawa polska, *Świat Słowiański*, IV (1908), 2, 864.

⁴⁸ F. KONECZNY, Słowianoznawstwo a słowianofilstwo, *Świat Słowiański* IX (1912), 1, 77.

⁴⁶ *Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie*, 15 – 17.

веното внимание в цяла Европа и в Полша. Анексията на Босна и Херцеговина от страна на Австро-Унгария и произтичащият от нея спор със Сърбия и Черна гора, обявяването на независимостта на България, динамичното развитие на македонския въпрос, Балканските войни са все събития, които във всеки момент могат да се превърнат в общоевропейски конфликт. Те не само пробуждат жив обществен интерес, но и предизвикват истински „глад за знания“ относно тази слабо позната част от Стария континент. „Славянски свят“ се старае да утоли този глад, като допълва и развива актуалната информация, представяна в ежедневната преса, и същевременно разкрива фона на сложните процеси, протичащи на Балканите.

Месечникът посвещава значително място в своите публикации на България. Това не е странно с оглед на факта, че в началото на ХХ в. България несъмнено заема водещо място на Балканския полуостров. Тя решително изпреварва своите съседи не само по отношение на демографския и икономически потенциал, но и на милитарните си възможности, което я превръща във важен политически партньор в локален и европейски мащаб. Същевременно като държава, която е преживяла петвековна турска окупация и едва в настоящия момент предприема широкомащабни действия за установяване на модерни политически принципи, България е благодатен обект за наблюдения и анализи. Въпреки че в някои области, особено в сравнение със ситуацията в тогавашна Галиция, оценките на публицистите на „Славянски свят“ изглеждат твърде сурови, цялостният образ на страната, представен от месечника, е положителен. Положително се оценяват мерките, които българите вземат в областта на образованието, индустрията, търговията и държавните финанси, както и развитието на културата и изкуството в страната. Критики предизвиква ангажирането с македонския въпрос, особено в контекста

на споровете със Сърбия, както и вътрешните политически отношения, които се отличават със значителна нестабилност.

В целия период на своето съществуване „Славянски свят“ има една и съща вътрешна структура, в която понякога настъпват дребни корекции, свързани с добавяне или отстраняване на определени рубрики, които в дадения момент придобиват или губят значение.⁴⁹ Ядрото на списанието оформят статии и работки на членове и сътрудници на Славянския клуб. Тези текстове често представят отгласи от дискусиите и заседанията на организацията. След тях е поместена рубриката „Рецензии и отзиви“, в която се коментират най-важните полски и чужди книги, засягащи славянската проблематика, както и отзиви за важни събития със славянофилски характер. Понякога този раздел е предшестван от протоколи на заседанията на Славянския клуб. Важен елемент от всеки брой на месечника е „Преглед на славянската преса“, където се препечатват фрагменти от интересни и актуални статии от украински, руски, чешки, словашки, хърватски, словенски, сръбски и български, а от време на време дори от сърболужишки и белоруски⁵⁰ списания. В тази рубрика се поместват и анализи на публикуваните текстове, както и

⁴⁹ Един пример тук са, между другото, рубриците: „Korespondencje“ (Кореспонденции), в която се публикуват текстовете, изпратени от сътрудници месечник от Великополша, Русия, Чехия, Франция (рубриката съществува в периода 1905 – 1908), „Konflikt polsko-czeski na Śląsku Cieszyńskim“ (Полско-чешки конфликт в Тешинска Силезия), която представя сегашната ситуация в тази провинция (рубриката съществува през 1905 и 1907 – 1908 г.), и „Konstytucja w Rosyi“ (Конституция в Русия), „Prześladowania w zaborze pruskim“ (Преследването в пруската част), „Prześladowania w zaborze rosyjskim“ (Преследването в руската част), „Pokłosie miesiąca“ (Последствия на месеца) – въведена през 1914 г. и няколко други.

⁵⁰ Понякога част от тази рубрика е посветена на зависими територии – Македония, Стара Сърбия, Босна и Херцеговина, и се включва коментар на статиите от славянския печат, свързани с тези въпроси.

полемики с изразените в тях позиции. Всеки брой на „Славянски свят“ се затваря от „Хроника“, в която се публикуват бележки и любопитни факти, взети най-често от славянската преса и организирани както в „Преглед на славянската преса“. Там се включват и други интересни новини, които не са представени и коментирани на друго място в списанието. Заради своята популярност българската тематика попада във всички раздели и рубрики на „Славянски свят“. Трябва обаче да се отбележи, че количеството информация не винаги е еднакво както в отделните броеве, така и в различните годишнини. Подобна е ситуацията и с отделните области на социалния живот в България. Добре е да се помни също, че българската тематика е елемент от по-широкия интерес към южнославянската проблематика. Въпреки това „Славянски свят“ се превръща във важен източник на информация относно историята на България както в началото на ХХ в., така и в по-ранния период.⁵¹

Сред информацията за България, предавана чрез „Славянски свят“, важно място заема темата за външната политика на страната. Това се дължи на няколко фактора, сред които особена роля изиграва постоянният интерес към Балканския полуостров, който големите империи проявяват от първата половина на ХІХ в. нататък. Той е свързан преди всичко с географското положение на региона: на границата между Европа и Азия и около важния комуникационен канал, оформен от Черноморските проливи. Благодарение на постепенния вътрешен разпад на турската държава, който придобива особено мащабни размери към края на ХІХ в., големите империи получават възможност да се борят за сфера на влияние в тази част на света, като с времето съперничеството между тях все повече се из-

остря. С този процес са свързани центробежните тенденции в Турция, които представляват отражение на освободителните движения в Западна Европа. Те мотивират славяните, които живеят на Балканския полуостров, в това число и българите, да подемат борба за независимост и реализации на националните си цели. В резултат от комбинацията на тези фактори възниква изключително напрегнатата политическа ситуация, която в историографията обикновено се нарича „източен въпрос“. Великите сили се опитват да разрешат кризата, но предприетите от тях мерки, противно на първоначалните намерения, само още повече я усложняват. Пример за това могат да бъдат решенията от Берлинския конгрес, които не само не позволяват на Русия да се възползва от плодовете на победата си над Турция през 1878 г., но носят разочарование и за балканските народи. Същевременно преплитането на интереси създава трайно напрежение в тази част на света, поражда постоянна заплахата от избухване на конфликт с общеевропейски мащаб и непосредствено се отразява върху другите области на обществения живот.

Тогавашната преса – както ежедневната, така и периодичната, осъзнава значението на събитията в Югоизточна Европа и им посвещава сериозно внимание. Журналистите не само запознават читателите с потенциалните партньори или противници, но и посочват значението на протичащите в региона процеси и тяхното влияние върху европейската политика. Поради споменатия постоянен интерес на Австро-Унгария към Балканите, както и поради факта, че в събитията там активна роля играят славянски държави, „Славянски свят“ също активно се включва в дискусиите по темата, като публикува редица статии и бележки, посветени на разглежданите въпроси. Като цяло можем да ги разделим на две основни, но тясно свързани една с друга групи. Първата включва информация, непосредствено свързана с насоките на българската външ-

⁵¹ Автори на текстове или анализи, показвайки текущи въпроси, често ги представят в по-широк исторически контекст, позовавайки се на турската окупация и на Средновековието.

на политика и предприетите от българските власти действия. В началото публицистите на „Славянски свят“ се ограничават главно с поместване на бележки по въпроса в рубриката „Хроника“, но с времето започват да анализират съдържанието на статии в славянската преса, засягащи действията на българската дипломация. По разбираеми причини на най-голям интерес се радват новините за отношенията на България с други славянски държави, най-вече със съседна Сърбия. Особено често тези въпроси се коментират по време на сръбско-австрийския митнически конфликт, който възниква, след като е разкрито съдържанието на икономическите и политическите договорки между България и Сърбия от 1904 г. През 1907 и в началото на 1908 г. в „Славянски свят“ често се анализират новините от Балканите за изостряния се конфликт по линията Виена – Белград и позицията на България в него. Многократно се подчертава волята както на правителството в София, така и на българското общество да спази постановленията на договора, въпреки негативното отношение на Австро-Унгария. Българската външна политика е обект на оценка и в периода на босненската криза през 1908 г. и по време на Балканските войни през 1912 – 1913 г.⁵² Втората група факти, свързани с действията на българската дипломация, са вплетени в статиите и бележките, представящи политиката и съперничеството на Великите сили на Балканския полуостров.⁵³ Те се появяват сравнително често във връзка с

вече споменатата роля, която България играе в Югоизточна Европа.

Непосредствено свързан с българската външна политика е и македонският въпрос. По страниците на „Славянски свят“ се отделя много внимание на тази тема. Това се дължи на факта, че конфликтът за влияние в тази провинция ангажира две славянски държави – Сърбия и България, както и на това, че в опитите да се промени положението на християните в европейските владения на Турция активно се включват Великите сили, начело с Русия и Австро-Унгария. В момента, в който започва да излиза „Славянски свят“, спорът за влияние в Македония има дълга традиция, датираща от първите десетилетия на XIX в. Първоначалната му фаза се ограничава до гръцко-българския конфликт за „власт над душите“. Гърците се възползват от привилегированата позиция на Константинополската патриаршия и се стремят да елиминират централната част от Балканския полуостров, която в бъдеще трябва да се превърне в изходна точка за разширяване на гръцката държава. Тази акция среща решителен отпор от страна на българите, които считат Македония за своя изконна, етническа и историческа територия. Ефект от този спор са както нарастващото напрежение между двете нации, така и подетите и приключени успешно през 1870 г. усилия македонските земи да попаднат под егидата на българската национална църква. Същевременно обаче в спора за влияние се появява още един конкурент – Сърбия. Действията на Белград първоначално са силно ограничени, но в голяма степен ангажират вниманието на българите. Опасенията се оказват основателни, още повече че във връзка с решенията на Берлинския конгрес, които ограничават до минимум териториалните придобивки на Сърбия, след 1878 г. съперникът значително активизира своята дейност. Това в крайна сметка довежда до избухването на конфликти, чийто ефект са кървавите сблъсъци между български и сръб-

⁵² Z. STEFAŃSKI, Bułagrya niezawisła, *Świat Słowiański*, V (1909), 1, 165 – 178; O Serbów i Bułgarów (Dwie opinie), *Świat Słowiański*, IX (1913), 2, 613 – 615.

⁵³ F. KONECZNY, Rosya i Austrya, *Świat Słowiański*, IV (1908), 2, 1019 – 1025; Z. STEFAŃSKI, Przesilenie bałkańskie, *Świat Słowiański*, V (1909), 1, 21 – 32; B. LUTOMSKI, Słowianie wobec Rosyi i Austryi, *Świat Słowiański*, V (1909), 2, 79 – 92; Z. MARYŃSKI, Bałkan a hegemonia pruska, *Świat Słowiański*, IX (1913), 1, 569 – 573; Z. STEFAŃSKI, Walka o równowagę bałkańską, *Świat Słowiański*, X (1914), 1, 19 – 30.

ски партизански отряди. Важно е да се подчертае, че динамиката на ситуацията е допълнително повлияна от факта, че в края на XIX в. в лоното на националноосвободителното движение в Македония се появява течение, което настоява за независимост на провинцията по отношение на която и да било от съседните държави. Тази идея се превръща в изходна точка за обширна дискусия в европейските научни кръгове, чиято цел е да изясни връзките на македонците с българи или сърби или пък да потвърди тяхната етническа независимост. Във връзка със ситуацията страните във конфликта се мобилизират, конкуренцията между тях се изостря, а ефектът е избухналото през 1903 г. Илинденско-Преображенско въстание, довело до трагични последици. След потушаването му настъпва терор, насочен главно срещу цивилно население, в следствие на което европейските империи се заемат да изработят програма за реформи в Македония. Каквито и мерки да взема международната общност, борбата между сръбските, гръцките и българските отряди продължава до края на 1911 г., когато преговорите за формиране на анти-турски съюз влизат във финалната си фаза.

Европейското обществено мнение следи с интерес, но и с опасения събитията, които се разиграват в македонските земи, а в дискусиите по темата често се включва както ежедневната, така и периодичната преса. Затова не е учудващо, че и „Славянски свят“ взема активно участие в тях, като посвещава специално внимание на критиката срещу братоубийствените битки и реформите, реализирани от Великите сили в Македония. Тази тематика често се засяга в раздела „Преглед на славянската преса“, където информацията от южнославянските списания е подложена на проникновен анализ и коментари, както и в рубриката „Хроника“. Неведнъж тя се превръща в тема и на отделни статии⁵⁴ или в

⁵⁴ S. ZDZIARSKI, Słowianie macedońscy, *Świat Słowiański*, II (1906), 2, 262 – 269; Ze wsi i miast Macedonii i Starej Serbii, *Świat Słowiański*, IX (1913), 1, 284 – 293;

елемент от обширни текстове, посветени на други въпроси.⁵⁵

Провеждането на активна външна политика и особено участието в спора за Македония, който би могъл да провокира конфликти както със Сърбия, така и с Турция, изискват от българите адекватна подготовка не само в сферата на дипломатията. Важен въпрос е първоначалното създаване, а след това развитието и осъвременяването на въоръжените сили. Мерки в тази област се вземат още от 1878 г. и за сравнително кратко време са постигнати добри резултати. Българската армия се превръща не само във важен външнополитически инструмент, но и в стратегически партньор и опасен противник както за съседните държави, така и за големите европейски империи. Въпреки че програмната линия на „Славянски свят“ не предполага въоръжените сили да бъдат главен обект на интерес от страна на публицистите на списанието,⁵⁶ в периода, когато месечникът излиза, в него са публикувани няколко бележки по темата. Същевременно данни за българската армия, особено за финансовата страна на нейната модернизация, се появяват като допълнителна информация в статии, посветени на други

Oświadczenie bułgarskiej Akademii Umiejętności w sprawie macedońskiej, *Świat Słowiański*, IX (1913), 1, 307 – 309.

⁵⁵ S. ZDZIARSKI, Stan rzeczy w Królestwie Serbskiem, *Świat Słowiański*, III (1907), 2, 91 – 104; Z STEFAŃSKI, Ze spraw Bułgaryi współczesnej, *Świat Słowiański*, IV (1908), 1, 238 – 247; Z. STEFAŃSKI, Au delà de Mitrovica, *Świat Słowiański*, IV (1908), 2, 640 – 648; R. ZAWILŃSKI, Słowianie współcześni pod względem terytoryalnym i statystycznym, *Świat Słowiański*, VI (1910), 1, 213 – 223; T. SŁAWA, Słowo o Kucowołochach, *Świat Słowiański*, IX (1913), 1, 293 – 299.

⁵⁶ Това състояние на нещата се дължи главно на факта, че всички данни, свързани с персонала, структура и съоръжения, както и информации за хода на военните действия бяха представени подробно от ежедневници. По тази причина няма нужда да им се отделя по-подробно внимание.

въпроси,⁵⁷ а броят им нараства значително в периода на Балканските войни.

Също толкова интересна за публицистите на „Славянски свят“ тема е вътрешната политика на България. Още от появата на новата държава на картата на Стария континент през 1878 г. общественото мнение в Европа започва да я наблюдава с интерес, а в ежедневната преса и периодичния печат често текат дискусии за актуалната ѝ ситуация. Този интерес е продиктуван от няколко фактора. Преди всичко ясно се осъзнава, че младата българска държава не е добре обезпечена в административно и политическо отношение. Държавната администрация и политическият елит трябва да се изградят от нулата. Това обаче не е лесна задача. От една страна, още преди Освобождението в българските политически кръгове се оформят две противоположни течения – консервативно и либерално, чиито дискусии значително нагорещават вътрешната атмосфера в страната. От друга страна, появилите се след 1878 г. партии не само представляват определени обществени групи, но се стараят и активно да направляват посоката на външната политика, поддържайки прозападни или проруски нагласи. Затова в контекста на постоянната австрийско-руска конкуренция е изключително важно кой ще поеме кормилото на властта в България. Същевременно динамично развиващата се вътрешна ситуация в България, честите смени на кабинети и доста екзотичните от европейска гледна точка методи за упражняване на властта, които не изключват дори политически убийства, също оказват влияние върху интереса на европейското обществено мнение. Тази ситуация наблюдава и „Славянски свят“. В периода 1905 – 1907 подробно се коментира конфликтът между княз Фердинанд и правителството на стамболовистите – противопоставяне, което довежда до сериозни ограничения на гражданските права и затва-

ряне на Софийския университет. През 1908 г. значително място е посветено на обстоятелствата около обявяването на независимостта на България и потенциалните последствия от този акт. Важно е да се отбележи, че въпросите, свързани с българската вътрешна политика, се засягат във всички раздели и рубрики на списанието.⁵⁸ В „Славянски свят“ попадат и други измерения на вътрешната политика. Публицистите на списанието поместват и статии, в които коментират демографията, етническата и религиозната структура на българското общество, а през 1913 г. включват и информации за територията и границите, във връзка с промените, настъпили след Балканските войни.⁵⁹

В контекста на вътрешната политика специално място заемат въпросите, свързани със стопанството и икономиката. Въпреки че те не попадат в центъра на вниманието на публицистите от „Славянски свят“, това съвсем не означава, че биват напълно пренебрегнати. Дори напротив. Сравнително често месечникът помества кратки бележки, посветени както на общото развитие на стопанството в отделните славянски държави на Балканите, така и на конкретни въпроси от областта на локалната икономика, включително българската. Струва си да се отбележи, че с времето информацията става все по-пъл-

⁵⁸ Z. STEFAŃSKI, Ze spraw Bułgarii współczesnej, *Świat Słowiański*, V (1909), 1, 165 – 178; J. NITOWSKI, Wnioski z budżetu bułgarskiego, *Świat Słowiański*, IV (1908), 2, 947 – 959; Z. STEFAŃSKI, Bułagrya niezawisła, *Świat Słowiański*, т. V, 1909, т. 1, 165 – 178; J. GRZEGORZEWSKI, Dragan Cankow, *Świat Słowiański*, VII (1911), 1, 356 – 363; J. GRZEGORZEWSKI, Stronictwa bułgarskie za Aleksandra Battenberga, *Świat Słowiański*, VII (1911), 2, 81 – 144; J. GRZEGORZEWSKI, Siedmiomiesięczna walka o samoistność Bułgarii, *Świat Słowiański*, VIII (1912), 1, 191 – 207, 250 – 260, 350 – 370; J. GRZEGORZEWSKI, Stronictwa bułgarskie po przewrotach, *Świat Słowiański*, VIII (1912), 2, 763 – 785, 813 – 822.

⁵⁹ R. ZAWILIŃSKI, Słowianie współcześni pod względem terytoryalnym i statystycznym, *Świat Słowiański*, VI (1910), 1, 213 – 223; Z. MARYCKI, Problem kultur bałkańskich, *Świat Słowiański*, IX (1913), 1, 406 – 418.

⁵⁷ J. NITOWSKI, Wnioski z budżetu bułgarskiego, *Świat Słowiański*, IV (1908), 2, 947 – 959.

на, а в определен момент се появяват и по-подробни статии. В случая с България трябва да се посочат две дати – 1906 и 1908 година. Първата е свързана със споменатото търговско споразумение, сключено между България и Сърбия през 1904 г. Тя трябва да доведе до създаването на митнически и валутен съюз между двете държави. Самият факт, че две конкуриращи се на локалната политическа арена държави се сближават, предизвиква общоевропейски интерес. В случая с Галиция той е особено важен във връзка с потенциалните последствия върху балканската политика на Австро-Унгария.

Затова в анализите и коментарите на българо-сръбския „митнически съюз“, както го определят, вземат участие и публицистите на „Славянски свят“. 1908 от своя страна е година на сериозни промени на Балканите, в следствие на които, от една страна, настъпва т.нар. Босненска криза, а от друга, се променя политическият статус на Царство България. Въпреки че обявяването на пълна независимост от страна на българите е забелязано единствено в сферата на дипломатията и титулатурата, все пак Европа с интерес следи новата суверенна държава върху картата на континента и се замисля как младата българска икономика ще се справи в новата ситуация. Поради тази причина интересът към информацията за българското стопанство започва динамично да се увеличава и да се запазва почти до избухването на Първата световна война.⁶⁰

Динамичното развитие на българската държава, което настъпва на прелома между XIX и XX в. и обхваща всички сфери на живота, не може да отmine и културата. Българските власти се стремят да намалят дистанцията, която отделя изостаналите в това отношение български земи от останалата част на Евро-

па, затова посвещават много внимание на този род въпроси и създават добри условия за развитие на литературата, изкуството и различните области на науката. Международното обществено мнение следи с интерес тези мерки. Затова не е странно, че „Славянски свят“ като списание, което посвещава сериозно внимание на въпросите от сферата на широко разбиранията култура на славянските народи и държави, се старее да представи на своите читатели доста богат спектър от факти по темата. Статии и бележки се посвещават на развитието както на материалната, така и на духовната култура на българите.⁶¹

⁶⁰ Z. STEFAŃSKI, Au delà de Mitrovica, *Świat Słowiański*, IV (1908), 2, 640 – 648; J. NIŃOWSKI, Wnioski z budżetu bułgarskiego, *Świat Słowiański*, IV (1908), 2, 947 – 959.

⁶¹ Z. STEFAŃSKI, Ze spraw Bułgaryi współczesnej, *Świat Słowiański*, IV (1908), 1, 238 – 247; J. NIŃOWSKI, Wnioski z budżetu bułgarskiego, *Świat Słowiański*, IV (1908), 2, 947 – 959; S. GRABOWSKI, Stefan Sawwow Bobczew, *Świat Słowiański*, VI (1910), 1, 294 – 318; J. G[RZEGORZEWSKI], Dragan Cankow, *Świat Słowiański*, VII (1911), 1, 356 – 363; J. GRZEGORZEWSKI, Penczo Sławejkow, *Świat Słowiański*, VIII (1912), 1, 578 – 586; T. SAWA, Propaganda unicka w Bułgaryi, *Świat Słowiański*, IX (1913), 2, 724 – 748.

„POLES FOR THE BULGARIANS“ – AN OUTLINE OF THE ACTIVITY OF THE SLAVIC CLUB AND SLAVIC SOCIETY IN KRAKOW (1901 – 1914)

Yaroslav Rubaha

Abstract: *Until today have not survived documents that present the program of founded in Krakow in 1901 Slavic Club and the Slavic Society, which began its action in 1912. However, it is possible to set the main goals that both organizations indicate as the most important, based on numerous publications posted on the pages of their journal “Slavic World“ and the program of the Slavic Society, in which active participants were also the majority of the famous members of the Club. There is no doubt that these organizations have set themselves very ambitious tasks. At the forefront is the issue of conducting professional research on all levels of social and political life of the Slavs, and above all, history, literature and the broadly understood culture of Slavic nations. In this scientific activity of both organizations, the Bulgarian subjects played a very important role. They were popular during discussions and lectures, but also often became topics of numerous articles that were published in the journal „Slavic World“.*

Key words: *Polish Slavophilism, the Slavic Club of Krakow, the Slavic society of Krakow, Slavic world Journal.*